

L i t t e r a t u r.

Н. Н. Гурина (*N. N. Gurina*), Оленеостровский могильник со вступительной статьей Б. И. Равдоникаса. Материалы и исследования по археологии СССР. Moskva-Leningrad 1956. 429 sidor, 85 bilder.

Stenåldersgravfältet på Olenij Ostrov infördes i den arkeologiska litteraturen genom V. I. Ravdonikas' preliminära rapporter i Sovetskaja Arheologija III (1937) och V (1940) samt genom T. J. Arnes ganska utförliga referat av dessa artiklar i Fornvännen 1942. En uttömmande bearbetning föreligger emellertid först i N. N. Gurinas ovanrubricerade avhandling. Fru Gurina, som är knuten till Vetenskapsakademins arkeologiska forskningsinstitut i Leningrad har redan tidigare gjort sig känd med en studie över kamkeramiska och yngre stenåldersboplatser i Östkarelen (i MIA 20) och är nu sysselsatt med en stort planerad avhandling om nordvästra Rysslands neolitikum.

Olenij Ostrov (= Renön) är en holme av 2 km längd ungefär mitt i Onega, med vars västra strand den står i förbindelse med en skärgård. Gravfältet, som framkom vid sandsläpning i holmens norra ända, har bestått av minst 170 skelettgravar under flat mark. En del var redan förstörd före Ravdonikas' grävningar 1936—38 och en del lämnades tydligen kvar ogrävd. Den undersökta arealen var 2350 m².

Inledningskapitlet, som är signerat av Ravdonikas, redogör för undersökningens gång och ger i kort sammandrag notiser om övriga viktigare gravfynd inom den kamgropkeramiska kulturkretsen i norra Ryssland: fynden från Ladoga kanal, Volosovo, Kubenino, Jazykovo, Karavaiha och Gavrilovo. Det rör sig i alla dessa fall om boplatstgravar.

Av kapitlet om gravformerna framgår, att utsträckt ryggläge är den helt dominerande gravformen, men att enstaka fall av lätt hocker även förekommer. Skeletten ligger med huvudet i öster. Arnes uppgift om ett skelett i upprättstående läge måtte bero på ett missförstånd.

Likens utrustning är utomordentligt rik. Sammanlagt har tillvaratagits 7132 föremål, varav den övervägande delen består av tandpärlor (älg och bäver), som suttit fastsydda i dräkten. Liksom skeletten har också benföremålen bevarats glädjande väl. Priset tages av en älg huvudskulptur av ben, som en hel del liknar stenskulpturerna från Alunda och Korteshjärvi. Mera betyder dock nyttoföremålen, i främsta rummet jaktredskap.

Harpunernas antal är sex — de är alla ensidiga — medan de hullingsförsedda kastspjutspetsarna räknas i tiotal. En intressant föremålsgrupp, till vilken Gurina anför recenta etnologiska paralleller, är en talrik grupp av ensidigt hullingsförsedda benspetsar, som av fyndomständigheterna att döma har varit mellanstycken i pilar med flintspets. Pilspetsarna med kägelformad spets (av ryska arkeologer benämnd Šigir-typ) är åtta till antalet, medan benspetsarna med flintinlägg är sju; de sistnämnda har dessutom haft hullingar och flintudd.

En viktig grupp bildar de 100 spånspetsarna av flinta. Redan materialet är intressant: grå hyalin flinta med små vita prickar, av ett slag som är ytterst sällsynt på de karelska stenåldersboplatserna både österom och västerom den halverande riksgränsen. Gurina särskiljer tre typer, som dock står varandra helt nära: pilspetsar med tvär och oretuscherad bas, lancettformiga spetsar med omsorgsfullt retuscherad basdel och spetsar med tånge. Den mellersta, videbladsformiga, framstår som huvudtyp, den som framom de andra kunde förtjäna att uppkallas efter gravfältet. Gurina redogör för spånpilarnas förekomst i nordryska och östbaltiska fynd, men även om man tillägger de nio fynd som finns i Finlands Nationalmuseum, förblir deras antal tämligen obetydligt, och om man medräknar endast de spetsar, som direkt kan jämföras med fynden från Renön, blir de inte flera än en handfull. De visar dock, att begreppet spånpil har varit känt ännu under den kamkeramiska tiden. Deras förebild står alldeles uppenbarligen att söka i svidrien och i den kamkeramiska erans bladformiga pilspetsar har de fått en typologisk avföda. Med de mellan-neolitiska spånpilarna i Sydsandinavien och södra Norge har de säkert inget direkt samband.

Ur gravinventariet kan slutligen nämnas spånknivar av flinta, flåknivar av skiffer med upphängningshål, tandpärlor, benpärlor av olika form och ett antal förträffliga djurhuvudskulpturer av ben.

I kapitlet om ekonomi och levnadssätt och i kapitlet om de sociala förhållandena kommer författarinnan in på frågeställningar som har varit mera aktuella i sovjetisk arkeologi än i våra länders.

I dateringsfrågan utgår författarinnan från det utan tvivel riktiga konstaterandet, att frånvaron av keramik i gravarna visserligen ej kan tillskrivas daterande betydelse, men att gravarnas bestånd av föremål i så hög grad skiljer sig från fynden från omgivningens keramiska boplatser, att en tidsskillnad måste föreligga; Olenij Ostrov måste vara äldre än den karelska kamkeramiken. Å andra sidan består betydande likheter med det understa, förkeramiska fyndlagret på boplatzen Veretje vid Lača-sjön (*M. E. Foss, Trudy GIM XII*) och Pogostišće vid ån Modlona. Bladformiga pilspetsar, som förekommer talrikt på de kamkeramiska boplatserna i Karelen, saknas helt i Olenij Ostrov, vars spånpilars snarast för tanken till förkeramisk tid. Gurina antar, att Olenij Ostrov dock vore yngre än de mesolitiska bopaltserna Borki, Jelin Bor och Sknjatino och att dess arkaiska karaktär vore att förklara som en följd av det perifära läget.

Såvitt recensenten har kunnat finna tar Gurina inte någon kategorisk ställning till en fråga, som har spelat en viss roll i diskussionen om Olenij Ostrovs ålder. I ett par gravar har hittats fragment av små benskivor med tandad kant, vilka har tolkats som instrument för ornering av lerkärl. Om denna förklaring vore riktig, finge man därav en datering till kamkeramikens tid. Enligt recensentens uppfattning visar dock fynden av liknande benskivor på Veretje att de har burits som smycken. Orneringen förekommer ju både på bärnstens- och skiffersmycken. Dessa benskivor utgör alltså ej något hinder för datering till förkeramisk tid.

Den ingående och rikligt illustrerade katalogen upptar nästan halva volymen och efterföljes av en redogörelse för ett mindre boplatssfynd från Olenij Ostrov, som dock ej kan anses ha något samband med gravfältet.

Slutomdömet om boken blir mycket gott: materialdelen är ovärderlig och även de mera hypotetiska avsnitten är säkert ägnade att föra forskningen framåt. I ett betydelsefullt avseende bör Olenij Ostrov vara ett memento för oss: det finns inga boplatslämningar i samband med gravfältet. Vi har nästan vant oss vid tanken att de nordeurasiska jägar- och fiskarkulturernas gängse gravform är boplatsskåpan; det gäller Karavaiha likaväl som Västerbjers och Visby, Tamula och Jettböle. Och ändå har vi också hos oss tecken på fri-

stående gravfält: jag tänker bl.a. på ett fynd av en pilspets av flinta funnen i rödockra på en holme i Evijärvi, två bladformiga spjutspetsar av flinta funna i rödockra i Kiuruvesi, »depåfyndet» av fem flintpilspetsar från Mäntyharju. Uppräkningen kunde säkert fortsättas. Särskilt borde vi kanske hålla upp ögonen för fynd från holmar. Kanske kände man redan under stenåldern begreppet »kalman saari», »de dödas ö».

C. F. M.

Ernst Sprockhoff, Jungbronzezeitliche Hortfunde der Südzone des nordischen Kreises (Periode V). I—II. Römisch-Germanisches Zentralmuseum zu Mainz, Katalog 16. Mainz 1956.

Professor Sprockhoffs nya arbete utgör en fortsättning till boken om de nordtyska depåfynden från bronsåldersperiod IV, som han redan 1936 utgav i Zentralmuseums zu Mainz katalogserie (n:o 12). Det är ett ståtligt verk i två volymer och materialet som framlägges är rikt och skiftande. Antalet publicerade depåfynd stiger till 285, planscherna äro 76, textbilderna 65, utbredningskartorna 53. Redan förteckningen över fynden med uppgifterna om deras innehåll och fyndomständigheter visar att författaren ingalunda skytt ett mödosamt och besvärligt samlararbete, och ett jättearbete står också bakom planscherna, kartorna och framför allt bokens analytiska del, en *Formenkunde* på drygt 200 sidor. Man använder inga överord när man säger att materialet är grundligt bearbetat och mönstergillt framlagt.

Det hör till sakens natur, att ett arbete som detta ingalunda är lättläst, knappast läsbart i en följd. Det är ju i själva verket fråga om en hand- eller uppslagsbok som man med tacksamhet tillgriper när det gäller att utreda bestämda frågor, att skapa sig klarhet om olika typers ursprung och utbredning. Författaren säger sig ha hyst betänkligheter beträffande utgivandet av ett dylikt arbete som — för att använda hans egna ord — närmast utgör ett ordnande av fornfynd enligt Linnés systems lagar, och han har frågat sig huruvida det inte i våra dagar kanhända skall anses överflödigt eller otidsenligt, men blivit övertygad om dess berättigande. Anmälaren vill gärna här uttala som sin övertygelse, att just arbeten med en framläggning och bearbetning av materialet likt dettas ha och komma att ha ett grundläggande och bestående värde för all framtida forskning. Det må gärna erkännas att materialet i fråga icke ensamt räcker till för en helhetsbild eller en allsidig utredning av period V i Tyskland, därtill krävs, som författaren själv framhåller, en bearbetning av periodens hela fornsaksbestånd, gravar och boplatser med deras fyndmaterial, framför allt keramiken. Det har inte ens visat sig möjligt att med bestämdhet utröna varje depåfynds karaktär; en enhetlig princip för en uppdelning i sakrala och profana, i fynd med mans- och dylika med kvinnosaker, eller i skatte- och offerfynd saknas. Men arbetet som det nu föreligger har s.a.s. tillrättalat depåfyndens material för en framtida allsidig framställning och det utgör en viktig led i bronsåldersforskningen över huvud. Fyndens slutna karaktär ger utomordentligt viktiga bidrag bl.a. till kronologin.

För utländska forskare, icke minst för dem i Norden, utgör arbetet en stor tillgång, ett jämförelsematerial som erbjuder en säker grund när man bearbetar sitt eget motsvarande material och saknar insyn i det nordtyska. I den rikedom av detaljuppgifter som *die Formenkunde* innehåller speglas författarens djupa och omfattande insikter i ämnet, han behandlar sitt material suveränt. De olika fornsaksgrupperna passera revy, typerna och föremålen utsätts för en ingående granskning, deras ursprung klarlägges, utbredningen återges på utmärkta kartor. Visst är texten tungläst och åtminstone den, som inte på förhand